

Ljerka Lukić

Branka KALOGJERA, Rijeka

Ljerka Lukić (Živinice, 1962.) diplomirala je na Pedagoškoj akademiji u Tuzli, potom je pohađala diplomski studij kroatistike na Pedagoškom fakultetu u Osijeku. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu magistrirala je s temom *Književnost bosanskih franjevac — putopisna proza fra Ivana Franje Jukića u kontekstu putopisa ilirskog pokreta*. Bavi se proučavanjem kulturologije bosanskih Hrvata, folkloristikom, likovnim i primijenjenim umjetnostima. Engleski jezik usavršava u Londonu i Oxfordu, gdje je ujedno radila na doktorskoj disertaciji. Tijekom Domovinskog rata boravila je u Živinicama, potom u Zagrebu gdje je radila kao lektorica za bilten hrvatskoga Caritasa. Godine 1995. skrasila se u Kanadi, u Torontu, gdje je završila program TESL (Teaching English as a Second Language) koji predaje novодоšlim useljenicima u Kanadi. Obnašala je i dužnost ravnateljice privatnog Učilišta za suvremeni hrvatski jezik u Torontu. Članica je brojnih udruga, od kojih ističemo članstvo u Torontskoj školi kazivača priča i Kanadskom PEN centru. Državljanica je Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Kanade. Piše i objavljuje na hrvatskom i engleskom jeziku. Za sada je objavila i kraću zbirku *Snoviđenje*.¹

Ljerku Lukić poznajem od davne 2003. godine kada sam objavila svoje videnje njene zbirke *Snoviđenje*. Od tada do danas u kontaktu sam s tom zanimljivom ženom koja je pravi ovisnik o peru i pravi kozmopolit. Ljerka Lukić poslala mi je na uvid neke od novih pjesama da bih za potrebe naručenog članka mogla napisati cjelovitiji uvid u njeno poetsko stvaralaštvo.

No, neovisno o njenim novim pjesmama, moram započeti zbirkom *Snoviđenje* koja je jezično, motivski, tematski, idejno i filozofijski odredila poetesin temeljni profil. Već u uvodnom tekstu izrazila sam neslaganje s nekim od stavova njenog recenzenta, koji je naveo da njene pjesme traže velik čitateljski angažman.² Napisala sam i ponovit ću: pjesme zbirke *Snoviđenje* vrlo su pitke, jednostavne, čitljive, strastvene, kazljive i čitatelj ih može bez ikakva napora doživjeti kao njeno osobno »snoviđenje« žvota koji je iza nje i pred njom.³

¹ Ljerka LUKIĆ, *Snoviđenje*, Toronto, Hrvatski put, 2002.

² Rudi TOMIĆ, »Nova pojavnost u lirici«, predgovor zbirci *Snoviđenje*.

³ Branka KALOGJERA, *Pisci između dviju domovina*, Rijeka, Hrvatsko filološko društvo, Graftrade, 2003., 50-62.

Jednostavno rečeno, radi se o pjesmama koje jednostavnošću i uvjerljivošću lirskog diskursa osvajaju pri prvom čitanju. U tom kontekstu bih i nastavila svoja razmišljanja o poetskom opusu Ljerke Lukić. Čitajući njene pjesme pažljiviji će čitatelj/čitateljica uočiti nekoliko različitih tematskih jezgri kojima se spisateljica učestalo vraća. Jedna od najizraženijih svakako je Domovinski rat, koji određuje autoričin životni put. U nekoliko vrlo impresivnih, nadahnutih pjesama, kojima izražava svoj bol, tugu i bijes zbog ratnih strahota, pjesnikinja slikovito iznosi svoje dojmove, počevši od prvog napada zrakoplova na njeno rodno mjesto baš na njen rođendan. Sjećanje na metalnu pticu koja riga užas i smrt uvelike će utjecati na njenu buduću životnu filozofiju i možda je čak potaknuti da se što češće izražava stihom. U pjesmi *Moj prvi ratni rođendan* ona će kazljivim, slikovitim, nerimovanim ali nada sve uvjerljivim stihovljem ocrtati sav jad, strah, traume koje je proživjela s obitelji uz rođendansku tortu u skloništu, podrumu ispod verande:

*Sestra nosi tortu
Ja nosim sok
I tranzistor.
Mama nosi vodu
I moje rezervne leće.
Tata nosi gasmasku,
Svoje lijekove
I torbicu prve pomoći
Zlu ne trebalo.⁴*

Svoje viđenje rata u Bosni, koji ostaje vječna tema ove autorice, izrazit će u nekoliko škratih stihova pjesme *Bosna i Hercegovina*:

*krv
krv svuda krv
krv⁵*

Riječ KRV se često ponavlja. Jezgrovito, škrto, jezovito. Fascinirajuća slika, apokaliptično viđenje svijeta oko sebe u kojem dominira prolijevanje ne dužne krvi. Naravno da će neizvjesnost, strah od budućnosti, suočavanje s mogućim zastrašujućim krajem utjecati na pjesnikinju, tako da će odlazak iz Bosne i želja za preživljavanjem postati neminovnost. No, ljubav prema domovini ostaje:

*u njeđrima planina
u očima rijeka*

⁴ Lj. LUKIĆ, *Snovidenje*.

⁵ Isto.

u duši sunca

*Plače Bosna*⁶

Odlaskom iz Bosne Ljerka Lukić ne zatvara tematiku rata i voljene joj Bosne. Vraćać će joj se često, neovisno o boravku u drugim joj domovinama. Odlaskom u Kanadu, ona postaje dijelom naše iseljeničke književnosti, piscem između dviju domovina, u njenom slučaju tri, jer posjeduje tri putovnice — Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Kanade. U Torontu 2002. godine objavljuje svoju prvu zbirku pjesama *Snoviđenje*, koja je očit primjer stvaralaštva pisca koji piše ispunjen i inspiriran temama svih svojih domovina.

U zbirci Ljerke Lukić postoji jedan mali vijenac stihovlja o gradovima i gradićima Bosne i Hrvatske. Lijep je to i nepatvoren iskaz rodoljubnog pjesništva, utemeljen na sjećanjima na draga joj mjesta, koja okarakterizira nostalgичnim stihovima. Tako će joj Osijek ostati u sjećanju:

u Tvrđi zaboravib

osmijeb

u Dravi zaboravib

čežnju

na Papuku zaboravib

suze

*po što se moram vratiti*⁷

Ovaj ciklus urbano-pejsažne lirike zahvatit će Knin — »u nebo se digao Kraljevski grad«, Dubrovnik — »otvoren zidinama, otklopljen krovovima, raširen ulicama, smije se Dubrovnik«, Krk — »zavučen u pučinu spava Krk«, Košljun — »zagrađen — morem otočić čuva svoje knjige«, Mostar — »behar i kiša u gradu grožđa i smokava«. Stihovi su to pejzaži, ilustracije, misaone skice dragih mjesta osjenčene modernim jezikom i naravno dubokom povezanošću s maticom zemljom.

Kao i većina iseljeničkih pisaca svojim će se odlaskom u Kanadu Ljerka Lukić susresti s mnogim problemima došljakinje u novu kulturu, u drugi svijet drugačijeg mentalnog sklopa, ali pokušat će se prilagoditi.

Pjesnička vokacija duboko utkana u njeno biće reagirat će na novo podneblje, nove krajeve, klimu, ljude, mentalitet, što će provocirati nove pjesme, »pjesme iz tuđine«. Odlazak u Kanadu rezultirat će pjesmama gotovo identičnim za sve naše iseljeničke pjesnike i pjesnikinje. Odlazak iz Bosne popratit će turobni stihovi, sjetni, nostalgичni, depresivni. U pjesmi *Odlazak iz Bosne* naglasit će svoje strahove, tugu i rezignaciju: *Spakirah svoj život u*

⁶ Lj. LUKIĆ, *Snoviđenje*.

⁷ Isto.

*dva velika kofera i dvije putne torbe, Strpah moje iskustvo u ručni prtljag. Smjestih moje brige u džepove, Stavih moje nade u dlanove, Pohranih moja sjećanja u dušu i krenuh...*⁸

Prvi dojam Kanade je depresivan, *led, led svuda led, led*. Neovisno o tome, nakon prvih traženja sebe u novoj sredini, Lukić počinje otkrivati ljepote daleke zemlje. Osobne dojmove lijepo će predstaviti čitateljstvu u pjesmama *Kanada, Kanada (II), Kanadski istok, Manitoba, Kanadske prerije, Kanadski sjever*. Poetske vibracije nove domovine osjetit će se u potpuno novim temama i motivima, *Atlantik odjekuje pjesmom kitova, Ravnice uzorale svoja prostranstva, požnjele svoje pšenice i nahranile cijeli svijet*. Novi svijet počinje vibrirati njenim čulima, pjesnikinja u njoj ne može odoljeti ljepotama golemih prostranstava, zadivljuje je Stjenjak, za koji kaže da *vlada kanadskim zapadom i ugnijezdio se pod oblacima*. U nadahnutoj pjesmi *Kanadski sjever* Lukić se u potpunosti prilagođava ledenoj ljepoti sjevera, uživa u njegovoj surovosti, koja unatoč svemu nosi u sebi prikrivenu mističnu ljepotu: *Mraz se zapleo u brkovima medvjeda, Pomračenje se ugnijezdilo u rogovima sobova, Vjetar se zamrsio u repovima lisica...*⁹

Arktik također izaziva njenu pažnju. U nekoliko kraćih pjesama iskazat će svoje pjesničke dojmove o surovj ljepoti nove domovine. Radi se o pejzažnim pjesmama u kojima sagledava harmoniju života u surovom podneblju koje ima svoje nesporne čari: *Ledenjaci nose bijele lisice, Ledenjaci nose bijele medvjede, Ledenjaci nose bijele vukove...*¹⁰

Poseban ciklus Ljerka Lukić posvetit će Inuitima (*Život Inuita, Djeca Inuita, Djeca Inuita II, Umjetnost Inuita, Crteži Inuita, Skulpture Inuita, San Inuita, Urođenički ljubavnici*), kanadskim domorocima, plemenu Sjevera koje živi u suglasju s drevnim zakonima svoga plemena. Poetesa ne skriva ushit njihovim slobodnim i nespunanim životom, lamentirajući pritom o kontinuitetu življenja i opstanka, o značenju i smislu nepromjenjivih datosti u okviru arktičke vječnosti, o trenutku kao kondenziranom vremenu, o ciklusima prirodnih, tehnoloških i društvenih mijena koje uopće na djeluju na postojani život Inuita *U snijegu se rodiše, U ledenjaku nadoše naručje, U oceanu dobiše utočište...*¹¹

Nešto manje pjesama zbirke *Snoviđenje* odnosi se na kompleks intimnih dilema i sumnji, pogotovo kada je riječ o ljubavnoj tematici. Takvih pjesama nema puno, no nipošto nisu nezamjetljive u šarolikosti njenih tema i moti-

⁸ Isto.

⁹ Isto.

¹⁰ Isto.

¹¹ Isto.

va. Pjesma *Ljubav* klasična je ljubavna pjesma, solidne strukture, jasnog i nepatetičnog izraza, no pjesma neupitne senzualnosti i pritajene erotike.

Sagledavajući zbirku u cijelosti i ispitujući njene umjetničke potencijale opet bih se kao u prijašnjem tekstu o Ljerki Lukić, što se umjetničkog i estetskog dojma tiče, opredijelila za iste pjesme. Po mom mišljenju svoje najviše stvaralačke domete pjesnikinja postiže pjesmama *Snoviđenje*, *Iz pisma Alana F*, *Sainte-Marie*, *Moj prvi rođendan*, *Nijagara na jezeru*, *Labradora oluja*. Pjesma *Sainte-Marie* njena je daleko najbolja pjesma. To je pjesma prožimanja u kojoj se sablasti pokolja francuskih misionara i ratnika indijanskih plemena Wendata, Hurona, Iroquoisa u svojoj tragediji poistovjećuju sa sablastima rata u Vukovaru, Srebrenici, Vitezu, Brčkom. Riječ je o izrazito antiratnoj pjesmi, punoj pijeteta prema svim žrtvama ratova. Pjesma je ujedno poziv i krik na toleranciju, razum i razboritost među kulturama, vjerama i rasama. Izrazitu intelektualnost iskazuje pjesma *Iz pisma Alainu F* posvećena progresivnom buntovnom woodlanskom slikaru koji se odmetnuo od tradicije i okrenuo suvremenoj apstrakciji. Pjesma *Snoviđenje* nosi u sebi posebnu duhovnost i snagu izričaja jer progovara o vrlo osjetljivoj temi podvojenosti pjesnikinje između njenih domovina, podvojenosti koja je opsjeda i koje se teško oslobađa.

Ljerka Lukić za potrebe ovog članka poslala mi je pregršt svojih (pretpostavljam neobjavljenih) pjesama. Pjesme su to pisane u različitim razdobljima, mnoge, koliko vidim, prije izdavanja *Zbirke*, a neke su kasnijih godišta. Njima sam posvetila veću pažnju jer me zanimao njen pjesničko-evolucijski pomak.¹² Iščitavajući ih ponovno se susrećemo s već poznatim temama i motivima: rodna Bosna i Hercegovina, rat, obiteljsko nasljeđe prepuno reminiscencija na najbliže i najdraže. Ima tu i pjesama iz »kanadskog života« koje svojom iskrenom ispovjednošću moraju doprijeti do čitatelja. U ovim nam se pjesmama očituje jedna druga Kanada, zemlja useljeničke populacije, prestrašene, nesigurne, izgubljene. Posebno je emotivna pjesma o iskustvu s polaznicima njene škole kamo dolaze na tečajeve engleskog mladi ljudi iz različitih zemalja urušenih ratom, zatvorima, kažnjavanjem, raznim nehumanim torturama. Djeca su to koja pate od shizofrenije, paranoje, depresije, halucinacija, potencijalni su to samoubojice, traumatizirana djeca iz pakla suvremenih ratnih zbivanja na Balkanu ali i drugdje u svijetu.

Potresna je pjesma *Poziv na odgovornost* u kojoj autorica hladnim birokratima škole ne može objasniti zašto jedan od polaznika ne pokazuje ruke,

¹² Pjesme sam dobivala u intervalima, bez posebnih naznaka jesu li objavljene ili ne. Jedina oznaka bila im je godina nastanka. Moja je pretpostavka da većina tih pjesama nije objavljena.

bježi iz prostorije, ne komunicira ni sa kim. U svojoj nemoći koja se u pjesmi pretvara u osudu, autorica ne može direktoru objasniti da su uzroci ponašanja tog mladog čovjeka u njegovim traumama koje je zadobio u režimskom zatvoru, gdje su mu pekli prste, tukli ga, držali u samici. S druge pak strane ima u toj pregršti poslanih mi pjesama i onih osobnih, koje govore o međusobnoj komunikaciji useljenika, od kojih mnogi žive iznimno dobro, bogati su, nezasitni u stjecanju novca i s kojima se ne može natjecati ni u čemu jer se za razliku od njih opredjeljuje za život slobodnomislećeg kozmopolita kojem su recitali, izložbe, Shakespeareovi stihovi, slike, muzika i pisanje iznad »boga« novca. U jednom od stihova definirat će svoju sudbinu i svoj poziv: *kada me pitaju što radim, odgovaram: pišem pjesme*, na pitanje što je njena budućnost, odgovara kratko i jasno — *poezija*.

Uočavam i pjesničku novinu, kako tematsku tako i strukturalnu. Lukić je napisala i veći broj stihova koje se teško mogu okarakterizirati pjesmama. Radi se o tvorevinama sačinjenim od jednog ili najviše dva stiha, koji su očito metaforičke i simboličke poruke nastale kao posljedica njenog odrastanja i sazrijevanja. Stihovi pomalo naginju tehnici haiku pjesništva, doduše samo svojom misaonošću i simbolikom. Interesantan je to poetski eksperiment kao dokaz da se jednim ili dvama stihovima može poslati poruka, evocirati sjećanje, ili kritika. Zanimljivi su naslovi tih kroki poetskih uradaka: *Život, smrt, Povijest, Pejzaž ili mrtva priroda, Fotografija ili reminiscencija, Sudbina ili priviđenje, Akt ili aluzija*. U jednom od takovih uradaka (*Povijest*) autorica će napisati: *Srebrenička kasaba se igra sa svojim rimskim mozaicima*.¹³

Ima u poslanim mi pjesmama i ispovjedne lirike, ispisane stilom epske kazljivosti. Poduže su to pjesme, tematski vezane uz obitelj, primjerice pjesma epske duljine *Moji djedovi i moje bake*, koja je više pričanje nego lirika, nesporni hommage njenim djedovima i bakama i njihovom teškom ali časnom i poštenom putu kroz život. Pronalazim pjesme koje upućuju na trajnu nostalgiju za toplinom kućnog doma ondje negdje u jednoj od primarnih domovina — Bosni i Hercegovini. Mogu se naći i pjesme zgodne kombinatorike u kojima se prepleću motivi Bosne i Kanade, koje unatoč svojoj različitosti uspostavljaju lijepo suglasje tema i motiva.

Ljerka Lukić pripada grupi hrvatskih književnika izvan domovine/domovina, a okarakterizirala bih je kozmopolitskom pjesnikinjom, ali i poetesom između više domovina.¹⁴ Svoju pripadnost književnosti Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Kanade najbolje pokazuje tematskom različitosti svojih pjesama čiji su pjesnički izvori unutar triju kultura, pomiješani s otvorenosti prema svijetu u cijelosti. Opterećenost ratnim strahotama koje je osobno pro-

¹³ Lj. LUKIĆ, *Snoviđenje*.

živjela, bijeg s rodne grude, dodiri i uklapanje u novu kulturu određuju je kao progresivnu osobu, ženu sa stavom koja zagovara mir, tolerantnost, razumijevanje. Strukture njenih pjesama su različite, ponekad i inovativne, jezik je snažan i jasan, metrice se ne podvrgava. Piše uglavnom nerimovane, slobodne stihove otvorenog, narativnog tipa. Uočava se njena sklonost epskom kazivanju i pričanju u stihu, kao i nevjerojatna škrtoš književnog izraza. Ove mikrostrukture ustvari su sažete povijesti, ispovijesti, kojima je težište na metaforama. Nesporno je da poezija Ljerke Lukić nije ritmički i zvukovno gipka, niti je uvijek misaono duboka. No, ipak u većini njezinih pjesama prevladava intelektualistički govor, kao i lirska kontemplativnost. Uočljivi su njeni evolucijski pomaci, pogotovo kada je riječ o rijetko konciznom stihu s racionalnom metaforikom, što je novina u njenom pjesništvu. Postavlja se pitanje koliko će joj opsjednutost strahotama rata i obiteljska nostalgijnost pomoći ili odmoći da se u konačnici profilira pjesnikinjom globalnih tema, koje joj očito više »leže«.

¹⁴ O različitostima iseljeničkih pisaca pisala sam u uvodnoj studiji »Etničari, egzilanti, globalisti« u knjizi *Pisci između dviju domovina*.